

บทที่ 4

หลักธรรมที่สอนที่ปรากฏในบทหนังตะลุง ของหนังนี้ อบรม : หลักธรรมที่พึงรู้

ในบทหนังตะลุงของหนังนี้ อบรม มีการสอนหลักธรรมที่เป็นสัจธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมที่พึงรู้ hely ประการ ได้แก่

1. หลักธรรม สอนให้รู้ความจริงของหลักธรรมใน 3 ลักษณะคือ

1.1 กรรม คือ การกระทำและผลของการกระทำซึ่งเกี่ยวกับตน คนทำกรรมดีย้อมได้รับผลดี คนที่ทำกรรมชั่วย้อมได้รับผลชั่ว การสอนให้รู้ความจริงของหลักธรรมในลักษณะนี้ปรากฏมากในบทหนังตะลุงของหนังนี้ อบรม เช่น ในบทบรรยายในเรื่องสีแผ่นดินว่า

“กรรมหมายถึงการกระทำ ถ้าเป็นการกระทำดีก็เรียกว่ากุศลกรรม ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่ดีก็เรียกว่า อกุศลกรรม บุคคลเมื่อทำกรรมเช่นไรก็ย้อมได้รับผลเช่นนั้น”

(สีแผ่นดิน)

หรือในเรื่องคู่แคนน์ ตอนพระธิดาอุขยาดีกรานทูลพระราชบิดาที่ทรงสัญญานผลของกรรมว่า

“การกระทำความดีถึงที่ไหน
เกิดเป็นคนต้องรักษาจักตน

ทำเมื่อไรก็ต้องคิดมีกุศล
จะเป็นผลส่วนงามเพราะความดี”
(คู่รักคู่แคนน์)

หรือในเรื่องทวนทิพย์ทวนทอง ตอนทวนทิพย์ทุลป์ลองใจพระนางพกามาศ ซึ่ง
ต้องสูญเสียพระธิดา ว่า

“กรรมผู้ใดคราสร้างไว้อย่างไร

ย่อมเป็นไปตามกรรมที่ทำไว้”

(ทวนทิพย์ทวนทอง)

1.2 ผู้ที่ทำกรรมชั่วในชาตินี้เมื่อตายไปต้องตกนรก ดังปรากฏในบทบรรยาย
ในเรื่องนำใจแม่ ดังนี้

“นางช่อนกลืนหลังลิ้นคaramซึ้ง
เตรียมวางแผนมาฆ่าเพื่อเสียให้ตาย
ชื่อโฉมยงคงจะมีในบัญชีนรก
ยมพนาลท่านต้องอาไปเผาไฟ
ชุมนรกไม่ใช่สระโนกบรณี
นำห่องแคงมิได้หวานเหมือนนำatalทรัย

มิได้รักุณบิค่าอุราหมาย
เพื่อรับชายเข้ามาอยู่เป็นคู่ใจ
เนื่องต้องคลิกถุ่มลงขุมใหญ่
ให้เห็นภัยความชั่วต่อตัวตาย
เปลวอัคคีใช้ท่อกระสินธุ์สาย
หญิงใจร้ายกลับมาแล้วเตรียมมำบิตร”
(นำใจแม่)

1.3 ผู้ที่ได้รับความทุกข์เคืองร้อนในชาตินี้ เพราะมีกรรมชั่วในชาติปางก่อน
 เช่น ในเรื่องมัจจุราชเล่นกตองนางฉลวยรำพึงว่า

“นางหักจิตคิดเห็นว่าเป็นกรรม
บุพกรรมเคยสร้างไว้อย่างไร

แม่เคยทำผิดพลาดแรกชาติใหม่
ย่อมเป็นไปตามกรรมธรรมชาติ”
(มัจจุราชเล่นกตอง)

หรือในเรื่องเทวปกาศิต ตอนพระนางปทุมวดีรำพึงถึงเคราะห์กรรมของตน ว่า

“แล้วพญานาคร้ายก็หายวับ
นางกอดธิดาอรามณ์ไม่สมประดี
เจ้าเกิดมาทำพร้าแม่เสียแผลแล้ว
แม่มีกรรมทำก่อไว้ต้องวางประณ

จะค่อยยกลับมาฆ่ามารศรี
ทุกชั้นทวีทีชนเท่าสูตราก
แม่ไม่แคล้วจะต้องยับดับสังหาร
เยาวมาลย์กอดลูกแล้วรำไร”

(เทวปกาศิต)

หรือในเรื่องทายาทพระยาสูตรรายกำจัดผ่าท้องบุญนา เช่นสังเวชีจากงจักรว่า

“กรรมปางก่อนหล่อนได้สร้างอย่างมหันต์
พอยักษ์ผ่าครรภานุษนาตาข

กรรมอันนี้ตามสนองต้องผงาย
ลูกงูร้ายเลือยจากท้องของมารดร”

(ทายาทพระยา)

2. หลักไตรลักษณ์ สอนให้รู้ความจริงของหลักไตรลักษณ์ว่า เป็นหลักธรรมที่ครอบคลุมมีอำนาจมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ และสรรพสิ่งทั้งปวง ชีวิตมนุษย์ล้วนตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์หรือชีวิตมนุษย์ล้วนตกอยู่ในกฎอนิจจัง ไม่คงที่คงตัวต้องเปลี่ยนแปลงแตกตัว แผ่นอน เช่นในเรื่องการแพทย์ ตอนดุษฎีสอนปูโสม ว่า

“ดุษฎีแจงให้แจ้งประจักษ์
อนิจจังยังขันธสันดาน
อันรูปรสกลิ่นเตียงเคียงสัมผัส
รูปร่างกายหมายเหมือนเรือนໂรโค
จะลับเลื่อนเคลื่อนคล้อยกด้อยความสาว
เนื้อหนังหย่อนฟันหักชักเลื่อนถาง
ผมก์หงอกอกอกมาขาวเป็นคราบคล้ำ
ผลที่สุดชีพพินาศขาดกระจาบ

ในไตรลักษณ์ที่ตั้งแห่งสังหาร
ไม่เนี่นนานเน่า臭มจนสูชา
จะผูกมัดพัวพันเป็นตัวหา
อย่าประณานลุ่มหลงรูปทรงนาง
ไม่ยืนยาวยังจะมีรากีหมาย
ตาฟ้าฟ่างหลงล่าน่าละอาย
หูก็ซ้ำไม่ได้ยินสื้นความหมาย
จะต้องตายแน่นักประจักษ์พยาน”

(การแพทย์)

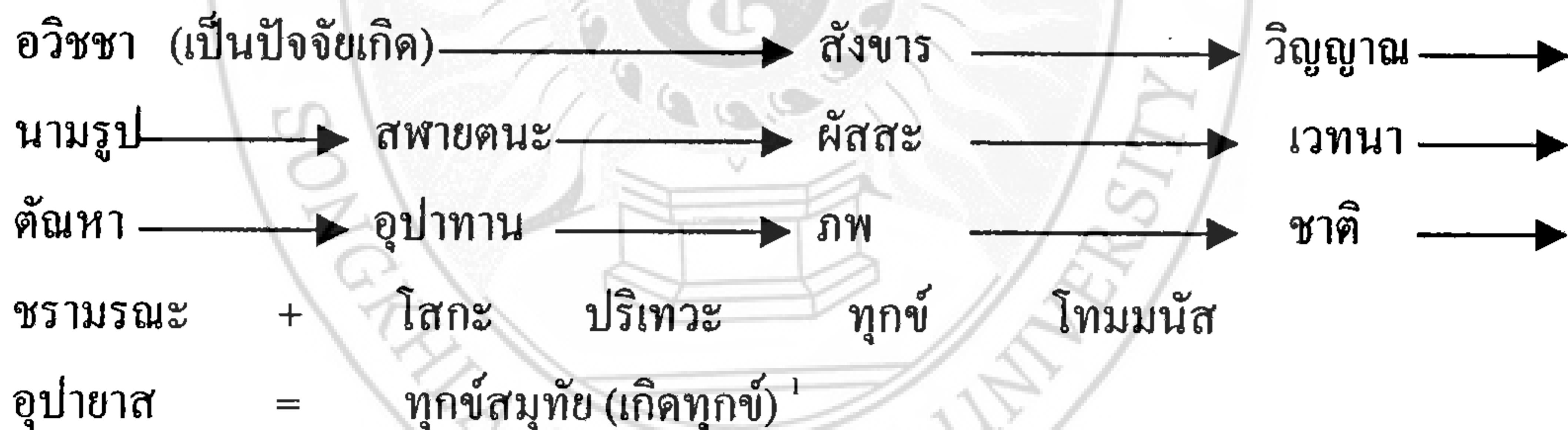
หรือในบทบรรยายในเรื่องสถาปัตยกรรมว่า

“และแล้ววันคืนก็ล่วงกาลผ่านไปตามลำดับ ดวงอาทิตย์เดินตามจักรราศีไปแล้วไปเล่า เด็ก ๆ ก็โตขึ้นเป็นหนุ่มเป็นสาว คนผู้เฒ่าก็ล้มหายตายจาก ไม่มีใครยืนหยัดอยู่ได้จนคำฟ้า ตาสีหายสาบสูญ เดียวกัน ท่านได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคชรา เป็นวาระสุดท้ายแห่งชีวิต สพพ° เกษ ปริยนต° เอว° มจจาน ชีวิต° ชีวิตสัตว์เปรียบเหมือนภากันะดิน ซึ่งมีความแตกสลายเป็นที่สุด”

(สถาปัตยกรรม)

3. หลักปฏิจจสมุปนาท ปฏิจจสมุปนาทเป็นหลักธรรมที่แสดงความจริงของ การเกิดและการดับทุกข์ ปฏิจจสมุปนาท ประกอบด้วยองค์ธรรม 12 ประการ ซึ่งอาจแยกได้เป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายเกิดทุกข์และฝ่ายดับทุกข์ ดังนี้

3.1 ปฏิจจสมุปนาท ฝ่ายการเกิดทุกข์ มี องค์ธรรม ดังนี้

¹ พระราชรวมนุนี (ประยุทธ์ ปัญโต). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ.

3.2 ปฏิจสมุปนาท ฝ่ายการดับทุกข์ มีองค์ธรรม ดังนี้

ปฏิจสมุปนาททั้ง 2 ฝ่ายนี้ มีลักษณะเป็นกระแสไม่มีต้นไม่มีปลาย เมื่อองค์ธรรม องค์หนึ่งเกิดขึ้นองค์ธรรมองค์อื่นก็เกิดขึ้น เมื่อองค์ธรรมองค์หนึ่งดับลงองค์ธรรมองค์อื่นก็ดับตาม องค์ธรรมแต่ละองค์ในปฏิจสมุปนาทจึงหมายถึง องค์ธรรมทั้งหมดในปฏิจสมุปนาทได้

ในบทหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณศร สอนผู้ฟังให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักปฏิจสมุปนาท ทั้งฝ่ายเกิดทุกข์และดับทุกข์ว่า เพราะมีอวิชา (ความไม่รู้คือไม่รู้ไตรลักษณ์ ไม่รู้อริยสัจ) มนุษย์จึงต้องคืนรอนอยู่ในอำนาจของกิเลสตัณหา และความทุกข์หากมีปัญญาและอวิชาเสียได้แล้วความทุกข์ก็จะดับดังปรากฏในบทหนังตะลุงหลายเรื่อง เช่น ในเรื่องทายาทตามหาพระยา ตอนบรรยายสภาพถ่ายโโคตมະว่า

“โโคตมະอาศัยในอาศรม^๑
สละสิ่งทั้งหมดกำหนดใจ
อันรู้ประสกคลื่นเสียงเคียงสัมผัส
อันอินทร์วิบัติเป็นอนตตา^๒
ตกหลุมรักปลักเปลวเหวตัณหา
อวิชาพาตนให้มลทิน

รักษาพรหมจรรย์ไม่หวนไหว
รู้ทันในอนิจจังสังหาร
เครื่องผูกมัดเหล่านั้นคือตัณหา
ตัวกิเลสเจตนาเป็นราศิน
เหมือนเตาตาบอดแห่กระแสงสินธุ
สัตว์จังคิณอยู่ในห่วงแห่งป่วงมาร”
(ทายาทพระยา)

^๑พระราชวรรณนີ (ประยุทธ ปญต ໂຕ). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ.
2529. หน้า 225.

หรือในเรื่องมาตรการเห็นอเมฆตอนท่านเจ้าคุณแสดงธรรมแก่พระอภิญมินทร์ สอนหลักปฏิจจสมุปนาทว่า เพราะมนุษย์ขาดการสังเกต ขาดปัญญา (มือวิชา) มีตัณหา อุปทาน จึงต้องดื่นนอนอยู่ในห้วงทุกข์ (บ่วงมาร) ดังกล่าวว่า

“ท่านเจ้าคุณแจ้งเหตุศาสนา
ดังคุณวงศ์เกวียนหมุนเวียนไป
สุขกับทุกข์ปลุกปล้ำทำให้สัตว์
ธรรมธรรมขันธ์นั้นอุกฤษ្សพิศดาร
อันสังหารที่เกิดมาในสารภาพ
เมื่อเราถือกำเนิดเกิดเป็นคน
โสสะปริเทเวทุกจะโอมนัส
ที่มัวมากิเลสเหตุนา
การเกิดแก่เจ็บตายมิใช่หรือ
อนัตตาสัญลับไม่กลับคืน
แต่สามัญตัณหาอุปทาน
ลึ้นสังเกตเหตุผลเป็นมลทิน

อนิจจาทุกขังดังวิสัย
กว่าจะได้มรรคผลจนนิพพาน
ต้องว่ายวัฏเวียนวงในสังสาร
เป็นสะพานข้ามฝั่งวังน้ำวน
มันทวนทบร้าวแยกตกแตกหล่น
ก็ไม่พ้นอำนาจชาติชรา
พระท่านตรัสไว้ให้คิดเป็นปริศนา
สังหาราหรือจะตั้งอยู่ยังยืน
จะเชื่อถือว่าหนักแน่นก็แสนฟื้น
เป็นแต่พื้นแห่ตามลมแผ่นดิน
มันบันดาลคงจิตคิดถวิล
จึงต้องดื่นนอนอยู่ในห้วงแห่งบ่วงมาร”
(มาตรการเห็นอเมฆ)

หรือในบทบรรยายในเรื่องอาจารย์พณ์สวัสดิ์สอนหลักปฏิจจสมุปนาททั้งฝ่ายเกิด ทุกข์ และดับทุกข์ว่า owitzaga ก่อให้เกิดทุกข์ ปัญญา (การละอวิชาได้) ก่อให้เกิดความสุข ดังกล่าวว่า

“มนุษย์ในโลกนี้ ไม่ว่าจะเกิดหรือตายไป ก็มีแต่ความทุกข์ทั้งนั้น เพราะมีคนส่วนมาก เหลือเกินที่ไม่เข้าถึงความจริงในอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรค มรรค สาเหตุ เนื่องมาจากคนเราถูกอวิชา คือ ความไม่รู้ ความมีความหมายหุ่นไว้ ให้เราติดอยู่ จึงไม่ รู้แจ้งเห็นจริง มีปัญญามีคิดทึบ ทำให้เราทางออกจากวัฏฐะสังสารนี้ไม่ได้ ดังนั้น เรา ต้องทำความเพียร เจริญ ปัญญา เพื่อละอวิชาเสีย จึงจะออกจากทุกข์ได้”

(อาจารย์พณ์สวัสดิ์)

4. หลักโลกธรรม สอนให้รู้จักเข้าใจความจริงของโลกธรรมซึ่งมี 8 ประการ คือ ลาก ยศ สรรเสริญ สุข และเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ ว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องประสบ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เช่น ในบทบรรยายในเรื่องเจ้าแสงเพชรว่า

“พระนางปัทมาผู้มีความบริสุทธิ์ใจไม่เคยคิดที่จะเบิดเบี้ยนใครแต่ไม่ wary ที่จะถูก นินทาว่าเป็นตัวการในการหายไปของพระราชนูตรแต่พระนางก็ปลงตกลีบว่าความสุข ความทุกข์ มีบศ เสื่อมบศ มีลาภ เสื่อมลาภ สรรเสริญ นินทา เป็นเรื่องอันเป็นธรรมดานี้ ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ นตถิ โลเก อนินทิโตร ผู้ที่ไม่ถูกนินทาย้อมไม่มีในโลก”

(เจ้าแสงเพชร)

หรือในเรื่องสองฝ่ายตอนทศมันต์เตือนสติพระนางปัทมา ว่า

“การนินทากาเดลมเพลมพัด
คำชั่วคึมีอยู่คู่โลกา

ไครณัคพลิกพลีวปลายชีวามา
ธรรมชาตองมนุษย์ปุถุชน”
(สองฝ่าย)

หรือในเรื่องตุกตาทางตอนพระมงคลทองปกลอบใจพระนางปัญจรา กึกก่า่าว่าว่าโลกธรรม (การสรรเสริญและนินทา) เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องประสบ ดังก่า่าว่าว่า

“จอมกษัตริย์ตรัสปลอบประโลมจิต
ห้ามอาทิตย์ห้ามพระจันทร์หรือคันไฟ
ที่รักกันสรรเสริญเจริญสิ่น
คำชั่วคึมีอยู่คู่โลกา
แต่แเดดแรงแสงกล้ากีด่าแเดด
แม่เต่องค์ตถาคตทศพลด
พระพุทธองค์ทรงศาสนามे�ตตาสัตว์
คนเดินคินหรือจะสื้นคำประนาม

อย่าได้คิดเคลื่อนแคลงแห่งใจ
ห้ามไม่ได้กือย่าห้ามคำนินทา
ที่ชั่งนินทาให้ปลายชีวามา
เป็นธรรมชาตองมนุษย์ปุถุชน
พอฟนแปรด โปรดยกมาร์ค่าฟน
ยังมีคนนินทายาม
เทวทัตยังเบียนเป็นเสียงหนาม
จะสื้นความคิชั่วต่อตัวตาย”
(ตุกตาทาง)

5. หลักอริยสัจ อริยสัจเป็นหลักความจริงของการเกิดและการดับทุกข์ ซึ่งประกอบด้วย องค์ธรรม 4 ประการคือ ทุกข์คือ “สภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น ขัดแย้ง บกพร่องขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ไม่ให้ความพึงพอใจแท้จริงได้แก่ ชาติ ชาวนะ การประจำวันกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักการผลัดพากจากสิ่งที่รักความปราารถนาไม่สมหวัง”¹ ทุกข์สมุทัยคือ “เหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิดได้แก่ ตัณหา 3 คือ การตัณหา ภวตัณหา และวิกวตัณหา”² ทุกขนิโรธ คือ “ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึง เมื่อกำจัดวิชชา สำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกย้อม ไม่ติดข้อง หลุดพ้น สงบ ปลดปล่อย เป็นอิสระคือนิพพาน”³ ทุกขนิโรধคำนินีปฏิปทา คือ “ปฏิปทาที่นำ ไปสู่ความดับแห่งทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริယอัญชัญคิกมรรค หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌามปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง กรรมมีองค์ 6 นี้ สรุปลงในไตรสิกขาคือ ศีล สามี ปัญญา”⁴ อริยสัจเป็นหลักธรรมที่สำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นที่รวมของหลักธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ดังพระพุทธพจน์ว่า

“ท่านผู้มีอายุหึ้งลายรอยเท้าของสัตว์หึ้งลายที่เที่ยวไปบนพื้นแผ่นดินหึ้งสิ้นหึ้งปวง ย้อมประชุมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างกล่าวได้ว่าเป็นยอดเยี่ยมในบรรดารอยเท้า เหล่านั้น โดยความมีขนาดใหญ่นั้นได้ กุศลธรรมหึ้งสิ้นหึ้งปวงก็คงกระหึ้งใน อริยสัจฉันนั้น”⁵

¹ พระเทพเวท(พระบุทธ ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสนาฉบับประมวลธรรม.
พิมพ์ ครั้งที่ 6. 2532. หน้า 181.

² แหล่งเดิม.

³ แหล่งเดิม.

⁴ แหล่งเดิม.

⁵ พระราชวรวนัน (พระบุทธ ปยุตโต). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ.
2529. หน้า 920.

การรู้อริยสัจจึงเป็นการรู้หลักธรรมที่สำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา

ในบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรม มีการสอนให้ผู้ฟังมีความรู้ความเข้าใจในหลัก อริยสัจจว่า เป็นสัจธรรมอันประเสริฐ ซึ่งพระพุทธองค์ได้ค้นพบในคืนวันเพ็ญเดือน ๖ ที่ใต้ ต้นอัสสัตตะ ริมแม่น้ำแม่ธารา อันประกอบด้วยองค์ธรรม ๔ ประการ คือ ความทุกข์ ความ เกิดแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และอริยมรรคที่ดำเนินไปถึงความดับทุกข์ เพราะความไม่รู้ใน อริยสัจจึงทำให้มุขย์หลงอยู่ในมายาความทุกข์ ดังปรากฏในบทบรรยายในเรื่องแสงวาริน ว่า

“ท่านผู้เจริญ สิ่งที่ปราศจากมายานั้นคือสิ่งใด สิ่งนั้นแลคือสัจธรรม ซึ่งเป็นความจริงที่ นอกเหนือไปจากธรรมชาติอันพระมหานบุรุษเจ้าได้ทรงค้นพบก่อนผู้อื่นใดในราตรีแห่ง เพ็ญไพรสาขบุณเม ภายใต้ร่มแห่งอัสสัตพฤกษ์โพธิใบ ใกล้ฝั่งแม่น้ำแม่ธารา ท่าน ผู้เจริญวิริยะอุตสาหะได้เล่าจะเสมอควยพระพุทธองค์ ก็และสัจธรรมนี้เป็นไฉน พระพุทธองค์ทรงคำรับสัจธรรม ได้แก่ ความทุกข์ ความเกิดแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ ทั้งสี่นี้ เป็นความจริงอันประเสริฐ ที่มีอยู่ในโลก ท่านผู้เจริญก็เพราะไม่รู้แจ้งซึ่งความ จริงอันประเสริฐนี้ มนุษย์จึงหลงอยู่ในมายาความรักความหลง บางคนก็ต้องจบชีวิตลง เพราะหลงในมายาความรักนั้น ดังท่านจะได้เห็นจากเรื่องแสงวาริน ซึ่งเราจะได้นำ เสนอท่านเป็นลำดับต่อไป”

(แสงวาริน)

6. นิพพาน นิพพานเป็นภาวะที่ดับ คือ ดับอวิชชา กิเลส ตัณหา หรือดับราคะ โหสະ โโมหะ หรือดับ ความทุกข์ และเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา ในบทหนัง ตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรมสอนให้รู้ความจริงของนิพพานว่า

6.1 เป็นความหลุดพ้นทุกข์ เป็นความสุขที่ยอดเยี่ยมดังปรากฏในเรื่องกรรมเทพ ลงตอนบรรยายพุทธกรรมของนางชีดุษดี ว่า

“ฝ่ายนางชีวงศ์กลดให้บดบัง
ครั้นสืบสุกด้วยคนนำไปตามกิจ
ให้มุ่ยครุฑาวาสุกรี
ไม่พันพระอนิจจังยังไม่ลุ
เมื่อแผ่นดินถินทะเลเมรุไกร
เป็นวิสัยไตรภพจนจังหวัด
ที่พันทุกชีสุขโขมโหหาร

แล้วเข้านั่งภารนาประสาชี
ตั้งอุทิศแผ่กุศลบุญราศี
ผู้ยังมีทุกชีโศกและโรคภัย
ถึงอายุนานนับอสองไขย
เพลิงประดับทำลายกีรยาภราณ
ย้อมเวียนว่ายในวัฏฐะสงสาร
คือนิพานพุนสวัสดิ์กำจัดภัย”
(การเทพหลวง)

6.2 เป็นจุดมุ่งหมายของการบำเพ็ญเพียร ดังปรากฏในเรื่องก่อนตะวันจะลับฟ้า ตอนบรรยายพฤติกรรมของพระสุรัสเสน ว่า

“ฝ่ายพระเจ้ากรุงสุรัสเสนสละยก
มีความหลังฝังนีกพนีกใน
เป็นความผิดคิดสละระทัดแท้
บำเพ็ญพรตปลดเปลืองเรื่องภารนา
ความตั้งใจได้กรรมที่ทำผิด
ทั้งจะได้ฝ่ายประโยชน์โพธิญาณ
ออกชุดคงคองค์เดียวเที่ยวทางกุล
หมายโลกตรธรรมเพื่อนำตน

มาทรงพระภารนาอยู่ป่าใหญ่
มันฝังใจจำมั่นทุกวันนา
ตั้งใจแน่ออยู่ในไตรสิกขา
เป็นส่วนอาโนสังส์ซึ่งวิญญาณ
แผ่อุทิศตั้งตั้งจัดจ่อธิษฐาน
ทึงหลักฐานทรัพย์สินสิ้นกังวล
ประพฤติพระภารนาหาภุศล
ให้หลุดพ้นจากหัวแห่งบ่วงมาร”
(ก่อนตะวันจะลับฟ้า)

6.3 เป็นสิ่งที่พบได้ในชาติน้ำ ดังปรากฏในเรื่องมัจฉราชาเล่นกอล ตอนบรรยายสภาพของพระชุดคงค์ ว่า

“พระธุดงค์ทรงพระมหาดกเลส
สั่นราคะละพยศหมุดมลทิน
 stalachiprueb reng peng pinit
ต่อตัวตายหมายประโภชน์โพธิญาณ

บำเพ็ญเพثارกษาศีล
ไม่อยากดื่นอยู่ในห้วงแห่งน่วงnar
ประกอบกิจเพียรทำกรรมฐาน
เขียนนิพพานพันทุกข์สนุกสนบาย”
(มัจฉุราชเล่นกล)

7. วิสัยโลก วิสัยโลก คือ ธรรมชาตของโลกหรือความจริงของโลก ในบทหนัง
ตะลุงของหนังพื้น อบรมสอนผู้ฟังให้รู้จักวิสัยโลกหรือความจริงของโลกหลายประการคือ

7.1 เมื่อมีเหตุย่อมมีผล เมื่อมีน้ำย่อมมีคลื่น เมื่อมีไฟย่อมมีควัน เมื่อตั่งพังก์
ย่อมมีเหตุ เช่น ในบทบรรยายในเรื่องสองฝั่งฟ้า ว่า

“กระสินธุ์สายหรือจะวยกระแตกลื่น

อันไฟฟืนจะวยควันนั้นไม่ไหว”

(สองฝั่งฟ้า)

หรือ

“สำคัญที่มีเหตุจึงมีผล
ไม่มีเรื่องเลยสักสิ่งหลังไม่พัง

นี่คำนรุนก่อนเขาสอนสั่ง
นางจากวังเดินทางมากลางเมือง”
(สองฝั่งฟ้า)

7.2 จิตสำคัญกว่ากาย กับที่อยู่ได้กับใจอยู่ยาก ไข้ก airyรักษาง่าย ไข้ใจรักษายาก
หนักกายไม่หนักเท่าหนักใจ งานใจงานกว่างกาย เช่น ในบทบรรยายในเรื่องเจ้าค่อมทอง
ว่า

“ถึงวันดีคืนดีๆ ใจสอน
ถึงกับที่นอนหลับไม่คับใจ

ทุกข์นตอนเรื่องพระเวททางเพทไสย
ได้อาศัยบุญญาพระอาจารย์
(เจ้าค่อมทอง)

หรือในบทบรรยายในเรื่องเศวตฉัตรล้านนาไทย ว่า

“เมื่อร้อนกายน้ำขึ้นก็พอรักษา
แต่ร้อนจิตติดแน่นไม่เคลนคลาย

ใช้หยุดยาถูกตรงก็คงหาย
เป็นโรคร้ายเรื้อรังไม่ฟังยา”
(เศวตฉัตรล้านนาไทย)

หรือในเรื่องการแพทย์พิคคิวตอนพระทินกรรำพึง ว่า

“หนักอะไรไห้แล่จะเท่ารัก
ถึงจะแบกแผ่นดินศรีนทร์ช้อน

รักน้ำหนักหน่วงยิ่งกว่าสิงหรา
ยังหนักหน่อยกว่ารักที่หนักใจ”
(การแพทย์พิคคิว)

หรือในเรื่องเลือครักล้างมลทิน ตอนแก้วประดับประภากับพระยาโพym ว่า

“รูปไม่งามความคืนนีเมตตา
คนจะงามที่นำาใจใช่ใบหน้า

น้องจะได้พึงพาไปหน้านาน
เป็นวาจาผู้燮ฯ เขากล่าวขาน”
(เลือครักล้างมลทิน)

7.3 มนุษย์ตกลอยู่ในการตัณหา หลงรักคู่ของตน เช่น ในบทบรรยายในเรื่องเจ้า
แสงเพชร ว่า

“โอ้สามัญตัณหาเหมือนกันหมด
ย้อมเนามันกันได้ไฟร์ผู้ดี

จะมีศหรือเป็นไฟร์ไรศักดิ์ศรี
 เพราะโลกีย์แรงกามมันมีแต่ความ
 วุ่นวาย”
(เจ้าแสงเพชร)

หรือในบทบรรยายในเรื่องกำสรวัลสาวาท ว่า

“วิสัยชา耶หรือจะหมายเพียงหญิงหนึ่ง
ผู้หญิงหนึ่งหรือจะ “ไม่” หึงวัดศา

วิสัยผึ้งหรือจะ “ไม่” หลงพงบุปผา
จะค้างคากันตามราชนานี”
(กำสรวัลสาวาท)

หรือในบทบรรยายในเรื่องมัจฉุราชสายนำผึ้ง ว่า

“ถ้าร้อนกายน้ำขึ้นกพอรักษา
แต่สำคัญตัณหามันพาตาย

ใช้หยอกยาถูกทรงก็คงหาย
หมออทำหมายจะรักษาตัณหาคน”
(มัจฉุราชสายนำผึ้ง)

หรือในบทบรรยายในเรื่องสายเลือดขัตติยา ว่า

“สายลมรุ่งพัคโซยมาโรยริน
ดอ gon mmaew ถึงจะหอมก็ “ไม่” ย้อมใจน้ำ

ที่ส่งกลิ่นมาตามลมดอ กอนมสา
แต่นมสาวเนื้อสองครัว “ไม่” ต้องการ”
(สายเลือดขัตติยา)

หรือในบทบรรยายในเรื่องสองฝั่งฟ้า ว่า

“วิสัยเสือรักป้าปลารักน้ำ
หญ้ากับวัวอาชั่ว ก็ต้องเอย
น้ำกับสาวเข้าไปลี้เข้า “ไม่” เชื้อ
ธรรมชาติ เอกสารค์ “ไว้มั่นคง

ราชสีห์รักถ้า “ไม่” ทำนาย
ตัณหานาเชยตัณหาอย่างนง
เหมือนอย่างเนื้อกับพยัคฆ์มักประสงค์
“ไม่” สิ้นหลงสิ้นโลกละ “โนบเม่า”
(สองฝั่งฟ้า)

หรือในบทบรรยายในเรื่องมหาราชกำสรวล ว่า

“ฝ่ายโภมของคราชธิค
แม่ได้คุ้งชิดสนิทนุ่ม

กฤษณาครัวญครั่วทุกคำคืน
อุ่นกว่าหุ่มผ้าทิพย์สักสิบปีน”
(มหาราชกำสรวล)

หรือในบทบรรยายในเรื่องการเทพผิดคิว ว่า

“ฝ่ายฤๅษีกินกร ให้ร้อนเร่า
ทุกคำเข้าคำวัตถุนวอน
กระแสเชี่ยวเดียวลัดดังขั้นไม่ขาด
ไม่เจริญภavana ประสามุนินทร์

คิดถึงสาวรูปงามสามสมร
จะนั่งนอนห่วงหาญาพิน
กระแสสาหันยิ่งแน่กว่ากระแสธนธุ
ใจยังคืนอยู่ในห่วงแห่งบ่วงมาร”
(การเทพผิดคิว)

7.4 จิตไขมนุษย์ลึกซึ้งหยิ่งถึงมาก เช่นในเรื่องแสงวารินตอนพระธิค จุฑากาณจนรำพึง ว่า

“แม่น้ำคุ้งคดเคี้ยว ไหลเดียวลด
แต่คดคนคดล้ำคดน้ำนวล
โนราษว่าอย่าไว้น้ำใจคน
แต่สถาลย์พันเกี่ยวที่เดียวลด

ลักษก่คดซ้อนซับพอนบลล้วน
เหลือกระบวนการที่จะนับลำดับคด
มันลึกลึ้นเหลือล้ำกินกำหนด
ก็ไม่คดเหมือนหนึ่งในน้ำใจคน”
(แสงวาริน)

หรือในบทบรรยายในเรื่องจำเลยลีกลับ ว่า

“นายสุบินลงประจำเรือลำใหญ่
เข้าอิจฉาครัวนแต่ก่อนกาล
กระแสคลื่นซึ่งที่เดียวลด
แต่คดคนจนปั้ญญาหารอย่าง

ไม่เข้าใจว่าจะอมวังสั่งประหาร
ไม่คิดอ่านป้องกันอันตราย
สักกี่คดซ้อนซับยังนับได้
ก็รู้ไม่ถ้วนหมุดความคดคด”

(จำเลยลีกลับ)

7.5 คนที่พูดมากมักไม่ทำ เช่นในเรื่องนางในฝันตอนมาภาพสอนพางงาม ว่า

“ไปเบื้องบรรพันหน้าจะหาไฟฟน
คำของคนผลของงานเป็นเครื่องวัด
ที่เสียงมากปากไม่ขนหลนบังเงา

ถ้ามาดแม้มันมันไว้ค่าแล้วอย่าเอา
งานไม่จัดจนตายแล้วอย่าเข้า
นั่นหมายเหต้าใบทองแห้งที่แก่วงไกว”
(นางในฝัน)

7.6 โภคทรัพย์และนารีเป็นที่มาของศึกษกรรม เช่นในบทบรรยายในเรื่อง
คอกฟ้าละอองคิน ว่า

“ประเพณีมีบุญการรุณโลก
มีม้าเกี้วซ้างแก้วแล้ววนางงาม

อุปโภคโภคัยก์ไหลดาม
ศึกษกรรมก็จะมาถึงฐานี”
(คอกฟ้าละอองคิน)

7.7 ผู้ชายตายด้วยมายาหัญชิง เช่นในเรื่องแรงสายเลือดตอนเกสรินรำพึง ว่า

“อันซ้างพลายชาโยดคำโอมธ้ออ้าง
เราเชื่อคีมีชาวน์ทันเหล่ามาร
อันแล๊กมนตร์หัญชิงนีสามารถ
ตอบสนองพระนักสิทธิ์ฤทธิ์ไกร

จะอับปางเพรานางพังคิดสังหาร
จะคิดอ่านวางแผนอุบายนให้ตายใจ
พังปราสาทเวชยันต์ให้หัวน้ำไว
ยังบรรลัยด้วยสตรีมีมายา”
(แรงสายเลือด)

หรือในเรื่องทายาทพระยา ตอนยาเย้มคดสอนคันธามาดี ว่า

“อันധนยลกเหลวมิใช่จ่าย
สมณะชีพราหมณ์ก็ตามที่
รู้ต้นลึกศึกษาชั้นมหาเปรียญ
ถึงเคราะห์เข้าขั้นชั้นเจ้าคุณ

อาจทำลายล้างตอบพระญาณ
มักทึ้งสีเหลืองงามเพรากามคุณ
ใจยังเหียนหันแนวทางเมฉุน
ยังเคยวุ่นเปลี่ยงสิกขาออกหมาย”

(ทายาทพระยา)

7.8 หลุยสัวเป็นที่หมายปองของผู้ชาย เช่น ในเรื่องมหาราชกำสรวลดตอน
พระพุทธศาสนา น้อย ว่า

“เดี่ยวนี้ตัวเปรียบเหมือนบัวนลูกบด
บังพูดก้านบานกระชาด

เพิ่งพุดพันวารินกระดินธุส้าย
เป็นที่หมายหมู่กมรประอ่อนเอม”
(มหาราชกำสรวลด)

หรือในเรื่องแสดงวาริน ตอนพระแสงรัตนารำพึง ว่า

“อันกุณรินบินหาสร้อยสถาโฉ
แต่ดอกไม้ไทยท้าวในดาวดึงส์

ถึงร้อยโยชน์แย้มกลินก์บินถึง
ไม่พันซึ่งพวงหมู่แมงภู่ตอม”
(แสดงวาริน)

7.9 สามีเป็นที่รักของสตรี เช่น ในเรื่องเสียแรงรักตอนพระนางพิมพาร
รำพึง ว่า

“อันแก้วหวานเงินทองของทั้งปวง
ถึงเสียทองของรักสักเท่าตัว

หลุยจะหงกไม่หึงเหมือนหนึ่งผัว
ขึ้นชื่อผัวจะไม่ทึ้งให้หลุยได”
(เสียแรงรัก)

7.10 ในโลกย่อมมีทั้งคนเลวและคนดี เช่นในเรื่องนางในฝัน ตอนymก้าว
ป kob พงา ว่า

“ท้าวทรงป kob พงา ย่าร้อนจิต
คนที่คึ้งมีอยู่ many

ค่ายามิตรอาใหม่ดังใจหมาย

ใช่จะร้ายไปสิ้นทั้งคืนแคน”

(นางในฝัน)

7.11 พ่อแม่รักและปารานาดีต่อลูกตัดลูกไม่ขาด เช่นในเรื่องกรรมลิขิตตอน
สาริกาเตือนสติพะกุณฉะ ว่า

“รามากลัวพ่อแม่แต่ว่าน้อง
เราเป็นลูกถูกหรือผิดคิดถูกที่
คำโน้นราษท่านว่าเป็นภัยต

ปล่อยให้ต้องถูกม่านบัดสี
เราไม่ดีก็บิดาไม่มีเรา
ว่าความขวิตทอลูกมิให้ถูกปลายเขา”

(กรรมลิขิต)

หรือในเรื่องทายาทพระยาสูตรตอนพระเทพธำรงค์รำพึง ว่า

“เทพธำรงค์ทรงพาการาสava
ในอุครปัญญาพระราชนิทร
เราเป็นลูกถูกแล้วแน่แม่แกสอน
อันดับตัดก้าวถึงมีไวย

ไปกราบท้าพระบิดาอมรศิลป์
ถึงพระปั่นปฐพไม่มีใจ
ต้องโอนอ่อนงอนง้อต่อผู้ใหญ่
คงตัดใจเสียไม่ขาดสัญชาติคน”

(ทายาทพระยาสูตร)

7.12 ความจริงยังเป็นความจริงคนเคยเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น ไม่
เปลี่ยนแปลง คนดีย่อมเป็นคนดี เช่นในเรื่องแรงรกรอยมลทินตอนพระพรธรรมาภป kob
นางพิมพาร ว่า

“ขอมาขัติย์ตรัสปลองประโภมจิต
อันคงคาขึ้นคงกลับลงคลอง
วิสัยชาญหมายมาตรฐานดีแมงกฎ
จะปล่อยไปตามความคุณของรับรองว่าไม่นาน
อย่าได้คิดกังวลให้หม่นหมอง
ขอให้น้องตั้งใจทางคิดอ่าน
ยอมอยากรู้กำพีกว่าจีดหวาน
ต้องกลับบ้านแน่น้องไม่ต้องกลัว”
(แรงรักขอขมลทิน)

หรือในเรื่องจำเลยลีกกลับตอนแก้วกริยารำพึง ว่า
“芬靓名也 อื่นบ่มรู้ได้
ถ้าฟังออกกว่าหลอกลวงจะห่วงติง
ชาติทองแดงหรือจะเปล่งเป็นทองคำ
เนื้อทองดีไม่ขัดสีมันก็แดง
ถึงแปลงกายก็ไม่เหมือนบ่มเพื่อน
สักสิ่ง
เป็นตัวจริงหรือทูนหัวเป็นตัวปลอง
ถึงจะฝนจนคำก็ไม่เข็นแสง
พระอินทร์เปล่งขาวก็รู้ว่าปลองกาย”
(จำเลยลีกกลับ)

หรือในบทบรรยายในเรื่องกรรมลิขิต ว่า
“อันธรรมชาติราศุทองที่เนื้อแท้
ไม่เปลี่ยนแปลมั่นคงอย่างสัญ”
(กรรมลิขิต)

7.13 ความลับไม่มีในโลก เช่นในเรื่องทวนทิพย์ทวนทองตอนหัวกุเวรสอน นางกากะทิงว่า

“กระซิบสั่งให้นางจำคำปัญหา
ทุ่งมีตาป่ามีหูแอบคุฟัง
ภานาไไวให้จำคำราสั่ง
อย่าห่องดังเดียวจะรู้ถึงหูกัน”
(ทวนทิพย์ทวนทอง)

หรือในบทบรรยายในเรื่องสองฝั่งฟ้า ว่า

“คำว่าทุ่มมีตาป่ามีหู

นางไม่รู้ภัยตบันฑิตสอน”

(สองฝั่งฟ้า)

หรือในบทบรรยายในเรื่องแสงวาริน ว่า

“คำว่าทุ่มมีตาป่ามีหู

ใครเป็นผู้อ่อนหัวแต่ปางไหน

เมื่อแสงวารินประกายกับข้าให

ไดรัมไทรเมืองแอบฟังความ”

(แสงวาริน)

7.14 สรรพสิ่งในโลกเป็นของคู่ เช่นในบทบรรยายในเรื่องแสงพยัคฆ์ ว่า

“คู่กันจริงหญิงกับชายไม่ว่าชรัก

ถ้านแม้นจักขาคู่ก็อยู่ฝืน

พระอาทิตย์คู่จันทร์วันคู่คืน

สิ่งอื่นอื่นก็มีคู่อยู่ประจำ

โทยคู่คุณบุญคู่บานปทวนกันสืบ

เพชรคู่นิลรูปคู่นามเป็นความขา

เดือนคู่คาวอ่าวโ袖โลกคู่ธรรม

สุคจะทำสกสารค์พวรรณฯ”

(แสงพยัคฆ์)

7.15 ต่างคนก็ต่างใจ รักชอบสิ่งใดก็ต่างกัน เช่นในเรื่องหวานทิพย์หวานทองดอน พิษนาครีรำพึงว่า

“ใครพูดมากปากร้ายก็ยอมให้หินทา

ว่าน้องมารักใครร่ชาตต่างวงศ์

จะปลูกเรือนก็ต้องตามตามผู้อยู่

จะมีคู่ก็ต้องตามความประสงค์”

(หวานทิพย์หวานทอง)

7.16 ไม่รู้จักสิ่งใดก็กลัวสิ่งนั้น เช่น ในบทบรรยายในเรื่องยอดกตัญญู ว่า

“เขาว่าชาวเหนือลงเรือกลัวเจี้ย

ชาวเลขึ้นเหนือกลัวเสือกลัวสาง”

(ยอดกตัญญู)

7.17 คบบุคคล เช่น ไรก์เป็นบุคคล เช่นนั้น เช่น ในบทบรรยายในเรื่องสาปฟ้า
ลัดดา ว่า

“แต่คบพาลพาลจะพาไปหาพิด

คบบันฑิตคอกจะพารุ่งราศี”

(สาปฟ้าลัดดา)

7.18 ของทุกอย่างมีทั้งคุณและโทษ เช่น ในเรื่องแสดงพยัคฆ์ตอนเท่งตั้งข้อ^๗
สังเกตคุณ โทษของสิ่งต่าง ๆ ว่า

เหตุ : อาจารย์ก่อไฟแล้วไม่คุ้ยแล ใบวัฒนีกร กมากไปด้วยขยะเชื้อเพลิง
ครั้งนี้ให้ถือเป็นบทเรียน ครั้งต่อไปอย่าประมาท อย่าลืมว่าไฟมี
คุณอนันต์ แต่ก็มีโทษมหันต์เหมือนกันมีคิดคุ้ยแล้ว ไม่มีอะไรที่มี
แต่คุณไม่มีโทษ ไม่มีอะไรที่มีแต่โทษ ไม่มีคุณ ไม่มีอะไรที่มีแต่ดี
ไม่มีชั่ว ไม่มีอะไรที่มีแต่ชั่ว ไม่มีดี ชั้นแมงสาบยังเข้ายาแก้หอบ
(แสดงพยัคฆ์)

7.19 คำพูดของคนกระชาด ไปเร็วห้ามยก เช่น ในเรื่องการเทพหลวง ตอนคุณคือ^๘
รำพึง ว่า

“อันปากคนยากมากกว่าปากกา
โนราณว่าปากคนมันยาวจนเหลือวัด
ยาวเพียงคืนสี่สิบวันให้ยาวความ

เข้าลืมมาเหลือจะเชื่อในเนื้อความ
สารพัดพูดลดเดียวเที่ยวไตร่ตาม
สุคจะห้ามปากคนจนปั้นญูๆ”
(การเทพหลวง)

7.20 พุคดีได้เพื่อนได้ผล เช่นในบทบรรยายในเรื่องการเทพลง ว่า

“เขาย่อมว่าพุคดีเป็นศรีสักดี
เหมือนน้ำขึ้นเรือพายสบายใจ

ได้มรรคได้ผลมากล้นไอล
เข้าที่ไหนได้นั่นด้วยปัญญา”

(การเทพลง)

7.20 รอบครอบระมัดระวังดีกว่ารีบร้อนรีบทำ เช่นในบทบรรยายในเรื่อง
กุหลาบคำ ว่า

“โนราณว่าชาเป็นการนานเป็นคุณ

ทำหันหันมักเสียหายไม่ได้การ”

(กุหลาบคำ)

หรือในเรื่องเจ้าค่อมทองตอนเจ้าค่อมทองรำพึง ว่า

“คนหัวเราะเขาก่อนจะร้อนจิต
คนหัวเราะที่หลังจะคั่งดี

สุภาษิตเขาประมวลไว้ถ้วนถี่
ถ้อยคำนี้เป็นเหตุผลคนโนราณ”

(เจ้าค่อมทอง)

7.22 คำพูดที่หวานจับใจคนมากกว่าน้ำตาล เช่นในเรื่องเจ้าค่อมทองตอนเจ้า
ค่อมรำพึง ว่า

“อันอ้อยตาลหวานถืนแล้วถืนชากร

แต่ลมปากไม่รู้หมดซึ่งรสหวาน”

(เจ้าค่อมทอง)

7.23 สังคมมนุษย์ต้องการผู้นำต้องมีผู้นำ เช่นในเรื่องคู่เกิดคู่กรรมตอนพระแสง
สุริยารำพึง ว่า

“พ่อจากจริงทิ้งเบตันนิวศรีวงศ์
อันแผ่นดินไร้หญ้าฟ้าไร้ดาว
ทุกข์ของชาติรายภูรั้งร้อนเย็น

คนอยู่หลังถึงไม่ลุ่มก็ไม่ร่มเย็น
เมืองไร้เจ้าผู้ปกครองต้องบุคเบญจ
ให้จะเป็นที่พึ่งเหมือนหนึ่งนาย”
(คู่กิດคู่กรรม)

8. หลักธรรมเบ็ดเตล็ด นอกจากจะสอนความจริงของหลักธรรมแล้ว ก็อีก
หลักธรรม หลักไตรลักษณ์ หลักปฏิจสมุปนาท หลักโภคธรรม หลักอริยสัจ หลักนิพ paran
และหลักวิสัยโภคแล้วบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อรนุตยังสอนผู้ฟังให้รู้จักเข้าใจความจริง
ของหลักธรรมเบ็ดเตล็ดอีกด้วยประการ ได้แก่

8.1 ทุกข์ เสถ ปราชิโต ผู้แพ้ย่อมอยู่เป็นทุกข์ เช่น ในบทบรรยายในเรื่อง
ตึกตาทาง ว่า

“นางอัคคีมีแต่ความทุกข์ แน่นอนผู้แพ้ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ในทางคดีโภค ได้แก่ การแพ้
พนัน แพ้การต่อสู้ แพ้ค่าธุรกิจการงานหรือแพ้สังคม เป็นต้น ในทางคดีธรรม ได้แก่
แพ้ค่ากิเลส ตัณหา การแพ้ค่ากิเลสตัณหามันเป็นทุกข์กว่าอย่างอื่น เพราะกิเลสตัณหานี้
เป็นตัวก่อทุกข์ที่ร้ายยิ่งนัก บาลีว่า ทุกข์ เสถ ปราชิโต แปลว่า ผู้แพ้ย่อมอยู่เป็นทุกข์”

(ตึกตาทาง)

8.2 ราช มุข มนุส สถาน พระราชาเป็นประมุขของประชาชน เช่นในบท
บรรยายในเรื่องตึกตาทาง ว่า

“พระเจ้าพิมพิสารยังต้องการพิสูจน์เจ้าเพชรราชต่อไป ความจริงใจของพระองค์ มิได้
รังเกียจแต่อย่างใดรู้ว่าเพชรราชคือใครกันแน่ ใจจริงแล้วพระองค์ประกอบด้วยพรหมวิหาร
ธรรมทศพิธราชธรรม และสังคಹัตถธรรม ซึ่งเป็นธรรมของราชาก็เป็นประมุขของ
ประชาชน ดังบาลีว่า ราช มุข มนุส สถาน แปลว่า พระราชาเป็นประมุขของ
ประชาชน”

(ตึกตาทาง)

8.3 อดูนา วกต ° ปาน ° อดูนา สง กิลิส สติ คนทำงานปะองย้อมเคร้าหมมอง
เอ่น เชน ในบทบรรยายในเรื่องศึกษาทาง ว่า

“ศึกษาทางเป็นเทพธิดา ย่อมรู้ว่า ใครเป็นผู้เบียดเบี้ยนแม่ปัญจรา มนุษย์ทั้งหลายรู้ทั้งรู้
ว่า บ้าปมันไม่คี ก็ยังฝืนใจทำอยู่อีก เพราะยังเอาชนะกิเลสของตัวเองไม่ได้ บานนี้ถ้า
เราทำมันเอง มันก็เป็นตัวเราเอง ดังนາ ลีว่า อดูนา วกต ° ปาน ° อดูนา สง กิลิส
สติ แปลว่า คนทำงานปะองย้อมเคร้าหมมองเอง”

(ศึกษาทาง)

8.4 นศดิ ศพ หา สม นา นที แม่น้ำเสนอตัวหาไม่มี เช่น ในบทบรรยายในเรื่อง
เจ้าคำคง ว่า

“เรื่องของตัวหาไม่ว่าจะเป็นการตัวหา กวนตัวหา หรือวิกวิตัวหา ตัวหาเป็นตัวก่อให้
เกิดทุกข์ แม่น้ำจะกว้างใหญ่สักเพียงใด ก็ยังมีวันเต็มได้ แต่บุคคลผู้ตกอยู่ในอำนาจของ
ตัวหา ไม่มีวันจะเต็มอิ่ม ได้เลย พระท่านว่า นศดิ ศพ หา สม นา นที แม่น้ำเสนอตัวหา
ไม่มี”

(เจ้าคำคง)

8.5 ทุกข ° อนาโถ วิหารตี คนไม่มีที่พึ่งย้อมอยู่เป็นทุกข์ เช่น ในบทบรรยาย
ในเรื่องราชินีบอคว่า

“กาญจนายังไม่รู้จักหมายปลายทางว่าจะไปอยู่ที่ใด แต่ถ้ายังอยู่ในหมู่บ้านอัมพวา ก็ยัง
กลัวภัย ของบุนพลมหาศักดิ์ ทั้งชายน้อยเทียนชัยก็จะไม่ปลอดภัยแน่นอน กาญจนารอออก
จากหมู่บ้านอัมพวา พาแม่และน้อง เที่ยวร่อนเร่พเนจร ไร่ที่พึ่ง ทุกข ° อนาโถ วิหารตี
คนไม่มีที่พึ่งย้อม เป็นทุกข์งทำตัวให้เป็นที่พึ่งที่คิดที่มั่นคงด้วยการอบรมตนให้มีธรรมะ
ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนแล้ว เรา ก็จะมีตนเป็นที่พึ่งตลอดไป”

(ราชินีมหาภาพ)

8.6 โกรช ° มตวา สุข ° เสดิ ผ่าความโกรธ ได้จะอยู่เป็นสุข เช่นในบทบรรยาย
ในเรื่องหัวรักเหวลีก ว่า

“โกรช ° มตวา สุข ° เสดิ ผ่าความโกรธเสีย ได้จะอยู่เป็นสุข งตัคมันเสียด้วยการเจริญ
ขันติธรรมและเมตตาธรรมจึงจะอยู่เป็นสุข เจริญยศ เจริญลาภ และทรัพย์สินสมบัติได้
รับความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”

(หัวรักเหวลีก)

8.7 ก้าโล ฆสติ ภูตานิ สภาพนิว สาหตุตนา กาลเวลาอย่อมกินสรรสัตว์
พร้อมทั้งตัวเอง เช่น ในบทบรรยายในเรื่องเพลิงพยาบาทว่า

“แรกชีวิตท่านเศรษฐีพันธุ์จะอยู่นานาภัยวารีมีความสุขมาก แต่กาลเวลามันล่วงไป พร้อม
กับต้อนอาสรรสัตว์และทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นตามสภาพปัจจัยปัจจุบันแต่งไปสู่จุด
หมายคือความตาย ความสลายไป ความผุพังไป พร้อมทั้งกินตัวของมันเองให้หมดไป
ทุกขณะ เพราะฉะนั้น ในขณะที่กาลเวลามันกินเราเข้าไป เราต้องใช้เวลาที่สิ้นไปให้คุ้ม¹
ค่าโดยทำคุณประโภชน์และความดีให้แก่ตัว แล้วกาลเวลาที่ล่วงไปจะไม่สูญเปล่า ก้า
โล ฆสติ ภูตานิ สภาพนิว สาหตุตนา กาลเวลาอย่อมกินสรรสัตว์พร้อมทั้งตัวเอง”

(เพลิงพยาบาท)

8.8 เตส ° วูปสโน ตุโข ความสงบระจันแห่งสังขารนี้เป็นสุข เช่น ในบท
บรรยายในเรื่อง อາธรรมพสสาท ว่า

“ความสงบในที่สังค์ทำให้จิตใจของพิมพก้าค่อนข้างมีความสุข พระท่านว่า เตส ° วูปสโน¹
ตุโข ความสงบระจันแห่งสังขารนี้เป็นสุข อุปាភินกสังขาร ท่านให้พิจารณาให้เห็น
เป็นของปฏิถูด ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ ให้พิจารณาให้เห็นความเกิดดับของสังขาร ด้วยอาการ
รู้เท่าทัน ไม่ยินดียินร้ายเป็นการระจันสังขาร อันเป็นเหตุให้เข้าถึง omniscient คือ นิพพาน”

(ਆธรรมพสสาท)

8.9 เย เว ร ° อุปนิ ห น ติ เว ร ° เท ส ° น สม ม ติ เว ร ของผู้ จ ง เว ร ย ่ อ ม ไม่
ระ ง บ เช่น ในบทบรรยายในเรื่องน้องแก้ว ว่า

“การกระทำของคนผ่านรัฐประชามติเป็นปัญหาซึ่งทำให้ผู้ที่มาพูดเห็นบังเกิดความสงสัย
บุรุพกรรม อันใดที่ทำให้คนผ่านผู้นี้ทราบ นางแพะคำตัวนี้ แล้วทำไม่แก่ต้องทำความ
สะอาดให้มัน ซึ่งคุณประหนึ่งแก่มีความรักมันเสียจริง ๆ ก็เมื่อรักมันแล้วทำไม่แก่ต้อง^ก
เปลี่ยนทราบมันอีกเล่า มันคงจะเป็นผลกรรมอะไรมา แต่บุรุพชาติ ที่ทำให้คนแก่ต้อง^ก
ของเวรกับสัตว์เครื่องชน ตัวนั้นและคงจะไม่มีที่สืบสุกกันลงไปได้ เพราะนางแพะคำกี
คงจะมีความรู้สึกของเวรกับตาก่อนนั้นอีก เมื่อมีความรู้สึกของเวรกันอยู่ เวرنั้นก็จะ^ก
ไม่ระงับอย่างพระธรรมภาษิตกล่าวว่า เย เว ร ° อุปนิ ห น ติ เว ร ° เท ส ° น สม ม ติ แปล
ว่า เว ร ของผู้ จ ง เว ร ย ่ อ ม ไม่ระ ง บ”

(น้องแก้ว)

8.10 เย เว ร ° นุปนิ ห น ติ เว ร ° เท สูป สม ม ติ เว ร ของผู้ ไม่ จ ง เว ร ย ่ อ ม ระ ง บ ไ ด
เช่น ในบทบรรยายในเรื่อง ห่วงรักเหวลีก ว่า

“เวรคือการจ้องดูของผลาภูซึ่งกันและกันแล้ว เวรจะระงับได้อย่างไร แต่ถ้าหั้งสอง
ฝ่ายหันไทยแล้วสงบระงับเสีย มีขันติและเมตตาต่อ กันเวรกีสูงระงับได้ พระท่านว่า
เย เว ร ° นุปนิ ห น ติ เว ร ° เท สูป สม ม ติ แปลว่า เว ร ของผู้ ไม่ จ ง เว ร ย ่ อ ม ระ ง บ ไ ด”

(ห่วงรักเหวลีก)

8.11 น ต ° ก မ မ ° ก ต ° สา น ช ย ° ก ต ว า อน น ต ป ป ต ิ ทำ က ร ร մ ไ ค แล ว ร ံ օ ն ไ ภ ย
หลังกรรมที่ทำแล้วนั้นไม่ดี เช่น ในบทบรรยายในเรื่องราชินีมหาภาพ ว่า

“กรรมทุกอย่างที่บุคคลทำลงไปแล้วจะมีผลผลิตตอบแทนผู้กระทำทุกอย่างทั้งกรรมดี และกรรมชั่ว กรรมชั่วคือกรรมที่ทำแล้วมีผลตอบแทนที่เพื่อร้อนแรงอันหมายถึง ประพฤติทุจริต 3 คือ ประพฤติชั่วด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ซึ่งผลที่ออกมานี้เป็นความทุกข์ความเดือดร้อน ผู้ใดกระทำข้าจะได้รับความเดือดร้อนทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า ความชั่วหรือกรรมชั่วไม่ทำเสียเลยจะดีกว่า น ศ ๗ กม ๗ กต ๗ สาธ ๗ กต ๗ อนุตปปติ ทำกรรมใดแล้วร้อนใจภายหลัง กรรมที่ทำแล้วนี้ไม่ดี”

(ราชินีมหาภาพ)

8.12 กท โภ ศป ปริเสหิ สงคโนม การสมาคมกับคนดี เป็นความเจริญ เช่นในบทบรรยายในเรื่องเพลิงพยาบาท ว่า

“เมื่อได้อยู่ใกล้ชิดพางานสังเกตว่านายวารีเป็นคนดี จึงวางใจในการคบหา คนดีย่อมมีคุณธรรม พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าบุคคลควรสมาคมกับคนดี ควรทำความสนิทสนม กับคนดี กท โภ ศป ปริเสหิ สงคโนม การสมาคมกับคนดีเป็นความเจริญ

(เพลิงพยาบาท)

8.13 นต ศิ karma ป ร ทุกข ทุกข อื่นยิ่งกว่ากามย้อมไม่มี เช่น ในบทบรรยายในเรื่องน่องแก้ว ว่า

“เรื่องของความรักไม่มีอ่านใจได ๆ ในสากลโลกนี้จะมาหยุดยั้งห้ามปรามและกีดกัน ได้ลงว่ามันได้อุบัติขึ้นแล้ว ความรักมีมหิทธานุภาพเหนืออานุภาพได ๆ ทั้งสิ้น ย้อมปราศจากพรหมแคน และขอบเขตแต่ความรักของจุฑามาศที่มุ่งเสนอแต่ไม่ได้รับการตอบสนองจากอุตสาหะที่เรื่อประ oran ความรักนี้ก็ถอยเป็นความทุกข์ ความทุกข์ที่เกิดจากความตัณหา เป็นความทุกข์ยิ่งกว่าความทุกข์ได ๆ สมกับที่พระท่านว่า นต ศิ karma ป ร ทุกข ความทุกข อื่นยิ่งกว่ากามย้อมไม่มี”

(น่องแก้ว)

8.14 นตถि ปัญญา sama อาภา แสงสว่างเสมอคั่วปัญญาไม่มี เช่น ในบทบรรยายในเรื่องน้องแก้ว ว่า

“ปริศนาข้อที่หนึ่งผ่านพื้นไปแล้ว แม่เทพธิดาได้ปรากฏเป็นศรีษะ ผุดขึ้นมาจากก้อนหินแล้วเปล่งวิญญาณเสริมสินคุติ ผู้ฉลาด ถึงแม้ปริศนานั้นจะลึกลับและมีความซ่อนอยู่ แสงไฟหรือแสงสว่างของดวงอาทิตย์ไม่อาจจะส่องให้มองเห็นได้ แต่แสงสว่างแห่งปัญญาที่บังสามารถส่องสว่างแห่งทะเลลุ่ง ไปในความลึกลับปริศนาได้ นตถि ปัญญา sama อาภา แปลว่า แสงสว่างเสมอคั่วปัญญาไม่มี ถูกแล้วไม่มีแสงสว่างใด ๆ ในโลกจะสว่างเสมอคั่วแสงแห่งปัญญา”

(น้องแก้ว)

8.15 สพเพส ° สงฆ์ภูตาน ° สามคศี วุฒิ สาธิกา ความพร้อมเพรียงของปวงชนผู้เป็นหมู่บังความเจริญให้สำเร็จ เช่นในบทบรรยายในเรื่องคู่สร้างคู่สม ว่า

“สพเพส ° สงฆ์ภูตาน ° สามคศี วุฒิ สาธิกา ความพร้อมเพรียงของปวงชน ผู้เป็นหมู่บังความเจริญให้สำเร็จ แต่อนิจามเมืองสินสายชล ตอนนี้กำลังขาดความพร้อมเพรียงของปวงชนผู้เป็นหมู่ เพราะประชาชนกำลังถูกแบ่งแยกออกเป็นสองพวกสองสาย คือ สายท้าวจันท์โชติ กับสายของเจ้าหนูิงกานแก้ว เหตุการณ์จะเป็นอย่างไร โปรดตามชมชีครับ”

(คู่สร้างคู่สม)

8.16 อนิพพินทิยการสส สมมทโถ วิปจติ ประโยชน์ยอมสำเร็จโดยชอบแก่ผู้ทำโดยไม่เบื่อหน่าย เช่น ในบทบรรยายในเรื่องน้องแก้ว ว่า

“ถ้าหากว่าพระสินคุสิตไม่ละความพยายามเสียในเรื่องนี้ก็นั่นใจได้ว่าสักวันหนึ่งคงจะสำเร็จประโยชน์ในการค้นคิดแก่ปริศนา เพราะความเพียรจะนำมาซึ่งความสำเร็จ ความจริงนี้มีประธรรมภาษาไทยรับรองว่า อนิพพินธิกา รสสุส สมมติ โถ วิปจังติ แปลว่า ประโยชน์ย่อมสำเร็จ โดยชอบแก่ผู้ทำโดยไม่เบื่อหน่ายครับท่าน”

(น้องแก้ว)

8.17 ร ก ข น า น โ ٹ โ ٹ ร ก ช े ผ ู้ ร ก ษ ა ค ว რ მ ს ტ რ კ შ ა ჟ ე ნ ი ნ ბ თ ბ რ ბ რ ა ი ნ ი
เรื่องน้องแก้ว ว่า

“เจ้าฝ่ายศัณธินทร์ ผู้ไว้สติปัญญาจึงรักษาตัวไม่รอด ก็เมื่อทั้ง ๆ ที่ไอ้ยกษบ้านนี้ได้มาแสดงบทบาทให้เห็นแล้วว่า เขาลงไปในสระเป็นครั้งที่สองจึงกล้ายเป็นบ้า แล้วทำไม่วงศัณธินทร์ไม่เฉลียวใจบ้าง คนอย่างนี้เขาเรียกว่า ขาดสติ จึงไม่สามารถจะรักษาตัวรอดได้ ร ก ข น า น โ ٹ โ ٹ ร ก ช ე แปลว่า ผู้รักษาความมีสติรักษา ถูกแล้วไม่ว่าเราจะรักษาอะไร ก็ควรจะมีสติกับอยู่เสมอ จะรักษาทรัพย์สมบัติ รักษาลูก รักษาเมียรักษาผัว รักษาข้าวของเงินทอง รักษาข้าหาส รักษาวัวควาย ไร่นา รักษานิตรภาพระหว่างเพื่อน รักษาตัว รักษาศีล รักษาธรรมะ แม้แต่รักษาชีวิตก็ต้องมีสติรักษาจึงจะเป็นการปลอดภัย ไม่มีความผิดพลาดราบรื่นและมีความสุข”

(น้องแก้ว)

8.18 ი ნ ტ ჭ ნ ი ნ ი გ ი ზ ი კ ვ ა მ ი გ რ ა გ ი კ ვ ა მ ი ნ ა ს ჟ ე ნ ი ნ ბ თ ბ რ ბ რ ა ი ნ ი
เรื่อง ხ უ ნ ს ტ ი კ პ რ ა ფ ა ნ ვ ყ ა ว ა

“เหล็กที่เป็นสนิม เนื้อเหล็กจะถูกสนิมกัดกร่อนให้คอดกิ่วหมดความแข็งแรง หัวใจที่มีความกรดและผูกกรด ความกรดจะกัดกร่อนหัวใจให้คอดกิ่ว หมดสติ สมานิและปัญญา พระท่านว่า ი ნ ტ ჭ ნ ი ნ ი გ ი ზ ი კ ვ ა მ ი გ რ ა გ ი კ ვ ა მ ი ნ ა ს ჟ ე ნ ი ნ ბ თ ბ რ ბ რ ა ი ნ ი ความกรดย่อมก่อความพินาศ”

(ხ უ ნ ს ტ ი კ პ რ ა ფ ა ნ ვ ყ ა)

8.19 สีล ° โลเก อนุตตร ° ศิลเป็นเยี่ยมในโลก เช่น ในเรื่องหุ่งร้างทางรักตอน
นางชีนุจринสอนบุญนา ว่า

“สถานที่นี้มีแต่ความสงบ
เจ้าเดือดเนื้อร้อนใจอะไรมา
งถือศิลกัญโญโมหนา
สีล ° โลเก อนุตตร °

จะได้พบแสงสว่างทางสิกขา
ใช้ปัญญาอย่าประมาทให้พลาดพลั้ง
ก็จะหาความสุขได้ดังใจหวัง
ศิลนั้นยังเป็นเยี่ยมในโลกฯ”
(หุ่งร้างทางรัก)

8.20 บุญญาณิ ปรโลกสม ° ปติภูษา โนนติ ปานิน ° บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์
ในโลกหน้า เช่น ในบทบรรยายในเรื่องหัวรักเหวลีก ว่า

“กุศลกรรมทำไว้เดิมเกิดเป็นคน
บุญญาณิ ปรโลกสม °

จะส่งผลเบื้องหน้าพระว่าไว้
ได้พึ่งพิงพหหน้าอุราหมาย”
(หัวรักเหวลีก)

8.21 โลโกปต ถม กิกา เมตตา เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก เช่น ในเรื่องแสง
พยัคฆ์ตอนฤๅษีวัทกะ โต๊ดอบพรายคำว่า

รายคำ : ท่านอย่าบุ่งเรื่องส่วนตัวของเราเลย ท่านถือศิลกินเพลก็จะอยู่ด้วย
ประจำองท่านเถอะ อย่ามาบุ่งกับเรื่องของเรา

วัทกะ : แต่เราต้องช่วยองค์หัญจิรประภาด้วยความเมตตา เมตตาเป็น
ธรรมที่ค่อยค้ำจุนโลกให้เหล่าสัตว์อยู่ร่วมกันเป็นปึกแผ่น มีความ
สมัครสมานสามัคคีกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้โลก

สังบรมเย็น ผ่อนคลายจากสิ่งชั่วร้าย พระท่านว่า โลโกปต ถม กิกา เมตตา เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก อາตามาขอร้องว่า นางช่วยนำทางเราไปช่วยองค์หลุงจิรประภาปล่อยให้เข้าได้กลับบ้านกลับเมืองเดอะ

(แสงพยัคฆ์)

หรือในบทบรรยายในเรื่องม่านมลทินว่า

“เมตตาธรรม เป็นธรรมที่ค้ำจุนโลกไว้ให้เหล่าสรรพสัตว์อยู่ร่วมกันมีความสมัคร สามัคคีกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันทำให้โลกสงบร่มเย็น ผ่อนคลายจาก สิ่งชั่วร้าย พระท่านว่า โลโกปต ถม กิกา เมตตา เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก”

(ม่านมลทิน)

8.22 อพยาปชณ ๘ สุข โลเก ความไม่เบียดเบี้ยนเป็นสุขในโลก เช่น ในบทบรรยายในเรื่องน่องแก้ว ว่า

“เจ้าพิชาัยสินดุสิตพระองค์นี้ ทรงมีอุดมคติหนักแน่นอยู่ในความกตัญญูอันเป็น สัญลักษณ์แห่งความประเสริฐ บำเพ็ญตนอยู่เยี่ยงผู้สุจริต เพียงพร้อมไปด้วยสัจธรรม ไม่มีความอิจฉาร้อน โลกไม่โถสัน อพยาปชณ ๘ สุข โลเก ความไม่เบียดเบี้ยน เป็นสุขในโลกครับท่าน”

(น่องแก้ว)

8.23 ปัญญา นราน ๘ รตน ๘ ปัญญา เป็นรัตนะของนรชน เช่น ในบทบรรยาย ในเรื่องหัวรักเหวลึก ว่า

“ในระหว่างที่ขุนโกรกุคคร่าหรือบังคับเอาญาญมาดี มาในลักษณะที่ยาหยูกปิดหูปิดตา มีความคงคล่องไว้ไม่เห็น ยาหยุดคิว่าถ้านายโจร ไม่เอามาส่งตามลัญญาแล้ว แกจะกลับได้ หรือ เพราะตอนเข้ามาไปแกไม่เห็นทาง แต่ยาหยังมีปัญญาอยู่ แกคิดว่าพอจะสร้างเครื่องหมายทางกลับของแกได้ แกล้วงเอาเม็ดคงในถุงยำ ประมาณลดอเศษ แกคิดว่าไม่เท่าไร เม็ดคงนั้นจะอกขึ้นมาเป็นเครื่องหมายนำทางให้แกกลับได้ นี่แหละ พระท่านว่าปัญญา นราณ ° รตน ° ปัญญาเป็นรัตนะของนรชน”

(หัวรักเหวลีก)

8.24 น สนติ กามา มนเชสุ นิจจา กามทั้งหลายที่เที่ยง ไม่มีในมนุษย์ เช่น ในบทบรรยายในเรื่องเพลิงพยานบท ว่า

“ความไคร่กายในเรียกว่า กิเลสกาม ถ้าเป็นความไคร่กายนอกเรียกว่าวัตถุกาม กิเลส ที่เป็นเหตุแห่งความไคร่เรียกว่า ตัพหา ความทะขานอยากที่เป็นอิภูฐานัม คือ อารมณ์ที่น่าประโคนนาน่าไคร่ น่าพ้อใจนั้น มัน ไม่เที่ยงแท้แน่นอน แปรเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาบุคคลไม่ควรยึดมั่นถือมั่น พระท่านว่า น สนติ กามา มนเชสุ นิจจา กามทั้งหลายที่เที่ยง ไม่มีในมนุษย์”

(เพลิงพยานบท)

8.25 สพพ ° รภูจ ° สุข ° โนหิ ราชา เจ โนหิ ชุมมิโก ถ้าพระราชาเป็นผู้ทรงธรรม รายภูรทั้งปวงก็เป็นสุข เช่น ในบทบรรยายในเรื่องกรรมลิขิต ว่า

“หลังจากนั้นพระเจ้ากรุงสาวัตถีคืออยสังเกตคูเจ้าหนุ่มกำพร้ามีความเฉลียวฉลาดและคล่องตัวทุกอย่าง ประกอบด้วยแวงแห่งความเป็นผู้ดี ก็ยิ่งปราภูจึงทรงประทานยศเลื่อนตำแหน่งให้เป็นใหญ่ขึ้นตามลำดับ อันว่าแวงแคว้นสาวัตถีในขุนนี้ ไพร่ฟ้าข้า แผ่นดินรัมเย็นเป็นสุข เนื่องด้วยองค์ประมุขทรงทศพิธราชธรรม สพพ ° รภูจ ° สุข ° โนหิ ราชา เจ โนหิ ชุมมิโก ถ้าพระราชาเป็นผู้ทรงธรรมรายภูรทั้งปวงก็เป็นสุข”

(กรรมลิขิต)

8.26 น เวหา สม ประยาย นราตินปิพนธوا อกัญช ศีลส ° สุทธ ° สม ประย
สุха วห ° เวทมนตร์ชาติกำนิดพวงพ้อง นำสุขมาให้ในสัมประยภาพไม่ได้ ส่วนศีลของคน
ที่บริสุทธิ์ดีแล้ว จึงนำสุขมาให้ในสัมประยภาพได้ เช่น ในบทบรรยายในเรื่องเลือดรักถัง
มลทิน ว่า

“ชื่อนั้นสำคัญ ใจน ลิ่งที่เขานเรียกว่าคอดอกุหลาบนั้น ถึงแม้จะมีชื่อเป็นลิ่งอื่นลิ่งนั้นก็ยัง
หอม ผู้ไม่มีระเบียบวินัย ไม่สำรวม ถึงจะบอกว่าเป็นนักบวชผู้นั้นก็ยังยอมไม่ใช่ ผู้ที่มี
ศีลบริสุทธิ์มีความสำรวม ยอมเป็นนักบวช ผู้มีศีลบริสุทธิ์ยอมประสบสุขแม้ในภพหน้า
ดังคำพระท่านว่า น เวหา สม ประยาย นราตินปิพนธوا อกัญช ศีลส ° สุทธ ° สม
ประยสุха วห ° เวทมนตร์ ชาติกำนิดพวงพ้องนำสุขมาให้ในสัมประยภาพไม่ได้ ส่วน
ศีลของคนที่บริสุทธิ์ดีแล้ว จึงนำสุขมาให้ในสัมประยภาพได้”

(เลือดรักถังมลทิน)

8.27 อสัญโถ ปพ พชิโต น สาธุ บรรพชิตผู้ไม่สำรวมไม่ดี เช่น ในบท
บรรยายในเรื่องการเทพผิดคิว ว่า

“ธรรมดากับบรรพชิตต้องเป็นผู้ที่มีศีลอาจารวัตรสมบูรณ์เรียบร้อย เป็นผู้สำรวมกาข วา
ใจอยู่เสมอ และดำรงอยู่ในปาริสุทธิศีล 4 คือ 1)สำรวมในพระป่าภูโมกข 2)สำรวม
อินทรีย์แหก 3)เลี้ยงชีพโดยทางที่ส่งบ 4)พิจารณาเสียก่อนแล้ว จึงบริโภคปัจจัยสี่ จึงจะ
เป็นบรรพชิตที่สมบูรณ์ เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้พบเห็น แต่บรรพชิตผู้ไม่สำรวม
ระวังอยู่ในธรรมเหล่านี้จะเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาต่อผู้พบเห็น เป็นบรรพชิตได้เพียงชื่อเท่า
นั้น อสัญโถ ปพ พชิโต น สาธุ บรรพชิตผู้ไม่สำรวมไม่ดี”

(การเทพผิดคิว)

8.28 ฐม โน หิ อิสิน ° หโซ ธรรมแลเป็นแหงชัยของพากฤษ เช่น ในบท
บรรยายในเรื่องวงเวียนแห่งความรัก ว่า

“คำว่าถูกคือบุคคล ผู้จากเรือนไปอยู่ป่า ถือเพศเป็นชายบ้าเพี้ยนเพิ่มเพิ่มเพื่อจะนำตนออก
จากทุกข์ ใน การบ้านเพี้ยนเพิ่มเพิ่มนี้ เขาต้องต่อสู้กับภัยเลสเต็มทาง อันเป็นตัวก่อให้เกิดทุกข์
อยู่ในบ้านอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นจะต้องมีธรรมะเป็น指南 เพื่อขจัดภัยเลสเต็มทางให้
หมดสิ้นและยังสามารถใช้ธรรมะนั้นเป็น指南เอาชนะผู้อื่นได้ ภัยธรรมกล่าวว่า ธรรม
โน หิ อสิน ° นะ แปลว่า ธรรมะเป็น指南ของพวงถ้วย

(วงศ์เวียนแห่งความรัก)

8.29 จิตเต สองกิลฐา ทุค คติ ปาฏิกงขา เมื่อจิตเครื่າหมายแล้วทุกติเป็นอัน
ต้องหวัง เช่นในบทบรรยายในเรื่องน่องแก้ว ว่า

“สัญชาตญาณแห่งการมีคู่ยื่อมกระตุ้นเดือนความรักสึกของหนุ่มสาวทุกคนมันมีพลัง
อำนาจเกี่ยวกะหวัดผู้กรัดให้คนสองเพศร่วมคู่กัน โดยโลกียิ่วสัช ไม่มีหนุ่มสาวคู่ใด
จะมีชีวิตอยู่ด้วยความไม่มีหวัง แต่เจ้าหนูผู้ทำการองเชื่อหมายแล้วในเรื่องการมีคู่
นับแต่นั้นมาจิตใจของเจ้าหนูผู้เชื่อหมายของหมายร่วมเริง จิตเต สองกิลฐา ทุค คติ
ปาฏิกงขา เมื่อจิตเครื่າหมายแล้ว ทุกติเป็นอันต้องหวัง”

(น่องแก้ว)

8.30 สาจ ° หาว ° สาธุตร ° รสถาน ° ความสัจฉันน์แล ดีกว่าสหั้งหลาย เช่นใน
บทบรรยายในเรื่องเจ้าแสงเพชร ว่า

“เขาเคยพูดว่าจะร่วมชีวิตอยู่กับหล่อนตลอดไป แต่พอหล่อนห้อง เขาก็กลับหนีไป เขายัง
เป็นคนที่ไม่มีรสนแห่งสัจธรรม ท่านครับ ไม่ว่าจะเป็นรสหวาน รสเผ็ด เปรี้ยว หรือเค็ม
ก็ให้สำเร็จเกสัชกิจคือ ยาหรืออาหารกิจ คืออาหารเท่านั้น ไหนเลยจะสู้รสนแห่งความสัจฉันน์
ได้รสนแห่งความสัจสามารถจะยังประโภชน์ให้สำเร็จได้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เป็น
ปัจจัยให้บำเพ็ญสัตยาธิชฐานให้ถึง อุมงคลเป็นที่สุด สาจ ° หาว ° สาธุตร ° รสถาน °
ความสัจฉันน์แล ดีกว่าสหั้งหลาย”

(เจ้าแสงเพชร)

8.31 หิริโอต ตปปีญญาณว โลก ° ปาเลติ สาธุก ° หิริและโอตตปปะ ย่อมรักษา โลกไว้เป็นอันดี เช่นในเรื่องเพลิงพยานาทตอนกาภะทิงทายปริศนาแก่ผู้การ์ตัน ว่า

กาภะทิง : อะไรที่รักษาโลกนี้ไว้
ผู้การ์ตัน : หิริโอตตปปะรักษาโลกนี้ไว้
กาภะทิง : หิริคืออะไร โอตตปปะคืออะไร
ผู้การ์ตัน : หิริคือความละอายแก่ใจที่จะกระทำความชั่ว โอตตปปะ คือความเกรงกลัวต่อนาไปที่ตนจะกระทำการชั่ว สองอย่างนี้เรียกว่า โลกนาถธรรมคือธรรมที่สามารถคุ้มครองโลกนี้ไว้ เป็นอย่างดี หิริโอต ตปปีญญาณว โลก ° ปาเลติ สาธุก ° หิริโอตตปปะ ย่อมรักษาโลกนี้ไว้อย่างดี
(เพลิงพยานาท)

8.32 ต ° โข ชิต ° สาธุ ชิต ° ย ° ชิต ° อวชิษยติ ความชnanะ ไดที่ชnanะแล้วกลับไม่ แฟ็ความชnanะนั้นดี เช่นในเรื่องสีแผ่นดิน ตอนถ่ายสุกพัทธะสอนอุมาวดีว่า

สุกพัทธะ : การทำงานครามย่อมมีทั้งผู้แพ้และผู้ชนะ ผู้แพ้แล้วยังกลับชนะได้ ผู้ชนะแล้วยังกลับแพ้ได้อีก ผลลัพธ์เปลี่ยนกันอยู่อย่างนั้น ทราบได้ เท่าที่ทั้งสองฝ่าย ยังไม่ลดละทิภูมิานะลง การชนะอย่างนี้จัดว่า เป็นการชนะที่ไม่ดี แต่การชนะใจตนเอง คือสามารถม่างกิเลส ตัณหาได้ เป็นการชนะที่แท้จริง จะไม่กลับแพ้อีก จัดว่าเป็นการ ชนะที่ดี ต ° โข ชิต ° สาธุ ชิต ° ย ° ชิต ° อวชิษยติ ความชnanะ ไดที่ชnanะแล้วกลับไม่แฟ็ความชnanะนั้นแหล่งดี จำนำลูกนະ
(สีแผ่นดิน)

8.33 ศคร ° ว ปลาเสน โย นโร อุปนายศิ ปตตาปี สุรภิ วายนติ เอว ° ชี รูปเสวนานรชน หอกฤษณาด้วยใบไม้ แม้ใบไม้ก็หอมไปฉันใด การส่องสภาพกับนักประษฎ์ ก็ลั่นนั้น เช่น ในบทบรรยายในเรื่องเดือดรักล้างมลทิน ว่า

“บุคคลควบกับคนดีย่อมดีตาม ศคร ° ว ปลาเสน โย นโร อุปนายศิ ปตตาปี สุรภิ วายนติ เอว ° ชี รูปเสวนา นรชน หอกฤษณาด้วยใบไม้ แม้ใบไม้ย่อมพลองหอมฟุ่ง ไปฉันใด การส่องสภาพกับนักประษฎ์ก็ลั่นนั้น”

(เดือดรักล้างมลทิน)

8.34 โกร ° ฆตวา สุข ° เสดิ ม่าความโกรธได้ย่อมอยู่เป็นสุข เช่น ในบทบรรยายในเรื่องรักไว้พรມแคนแคน ว่า

“ความโกรธย่อมทำความพินาศให้แก่ตนเองและผู้อื่น ทำให้เสื่อมลง ขาด และทรัพย์สิน ดังนี้ งดงามเสียด้วยการเจริญขันติธรรมและเมตตาธรรม จึงจะอยู่เป็นสุข อย่างพระท่านว่า โกร ° ฆตวา สุข ° เสดิ ม่าความโกรธเสียได้ย่อมอยู่เป็นสุข”

(รักไว้พรມแคน)

8.35 กมนuna วตตีโลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม เช่น ในบทบรรยายในเรื่องทุ่งร้างทางรัก ว่า

“สัตว์โลกทุกจำพวกมีกรรมเป็นของตัว เพราะว่ากรรมเป็นตัวบัญชาให้เป็นไปอย่างนั้น อย่างนี้ ไม่มีสัตว์โลกชนิดไหนหนีกรรมพ้น เพราะว่ากรรมจะติดตามผู้กระทำไป เมื่อนคงเกวียนที่หมุนไปตามรอยเท้าโโค กมนuna วตตีโลโก สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม”

(ทุ่งร้างทางรัก)

8.36 สพเพว นิกขิปสสันติ ภูต้า โลเก สมุส สย° สัตว์หงส์ปวงจักทองทึ่ร่างไว้ในโลก น หิ โน สง ครน เตน นา เสนน มะ จุนา ความผิดเพี้ยนกับมฤตยูอันมีกองทัพใหญ่นั้น ไม่ได้เลย อป ปกญ จิ° ชีวิต มา หุ ชี รา ประษฎึกล่าวว่าชีวตนี้น้อยนัก เช่น ในเรื่องหัวรักเหวลีก ตอนพระอินทร์สอนก้องธรมนี ว่า

“เราไม่แข่งแต่แรงกรรมที่ทำมา
สพเพว นิกขิปสสันติ ภูต้า^๑
จะทึ่ร่างในโลกไว้ทุกราย
เป็นกำหนดกฎกรรมธรรมชาติ
คำว่า น หิ โน สง ครน เตน
จะผิดเพี้ยนเปลี่ยนผันนั้น ไม่ได้
อป ปกญ จิ° ชีวิต

เมื่อถึงเวลาแล้วให้จะห้ามซึ่งความตาย
โลเก สมุส สย° แปลว่าสัตว์หงส์หลาย
ให้จะห้ามความตายหมายคเน
มัจฉราชตามทันอย่าหันหนา
นา เสนน มะ จุนา
จะต้องตายตามมัจฉราชปรารถนา
มา หุ ชี รา ชี วิต “ไม่มากมี”
(หัวรักเหวลีก)

8.37 ปมาโท มะ จุ โน ปท° ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย ชั่น ในบท
บรรยายในเรื่องน่องแก้ว ว่า

“อามาตรยกีเขียนคำประกาศติดไว้ในย่านชุมชนและมีคำสั่งถึงหัวเมืองน้อยใหญ่ให้ประกาศเรื่องนี้ ให้ประชาชนรู้ทั่วถึงกัน แต่พระนางก็มิได้ปิดบังความลึกลับของพระราชนิศาประการให้รู้ว่า ผู้ที่มาอภิเษกกับเจ้าหญิงซ่อนกลืนนั้น ต้องตายมาแล้วทุกราย ฉะนั้นต่อไปพระนามสมัครอีก ก็ต้องคิดเต็ยให้ดีก่อน เพราะมันเป็นการเสี่ยงต่อความตาย เมื่อไม่กลัวตายแล้วก็ขอเชิญมารายงานตัวพระนางถือว่าคนนั้นตั้งใจจริงและมีความรู้เป็นพิเศษสามารถจะแก้อาดรพลในตัวพระนิศาได้ พระนางจะจัดการอภิเษกให้ ข่าวที่ประกาศไปนั้น เป็นข่าวที่ประชาชนสนใจมาก ต่างคุยคุยกันอยู่ว่า ใครจะกล้าเสี่ยงกับความตายไปสมัครบ้าง แต่วันแล้ววันเล่าขังไม่ปรากฏว่าจะมีใครกล้า เพราะต่างคนต่างรู้ดีกันอยู่แล้วว่า เจ้าหญิงซ่อนกลืนเป็นนางกาลี มีอำนาจลึกลับที่ทำให้ผัวตาย

จะเป็นเจตนาหรือไม่นั้น ยังเป็นสิ่งที่คนทั้งหลายวิพากษ์วิจารณ์กันอยู่เมื่อรู้ว่าเป็นอันตรายเช่นนั้นแล้ว โครงการไปสมัครก็ถือว่าคนนั้นประมาท และผู้ประมาทก็ได้ตายมาแล้วเป็น ตัวอย่าง ปัญญาชนทั้งหลายควรจะคิดถึงและเรื่องพระธรรมภาษิตที่ว่า “ปมาโท มะจุโน ปท” แปลว่า ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย”

(น้องแก้ว)

8.38 อปปมาโท อมต ปท ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย เช่น ในเรื่องหุงร้างทรงรักตอนถ่ายกรรมการสอนเหมราช ว่า

“พระชีครสอนว่าอย่าประมาท
รู้รักษาตัวอดเป็นยอดปัญญา
เข้าไฟใหญ่แต่เราเนี้ยมีน้ำน้อย
พระท่านว่าอปปมาโท อมต ปท”

ต้องนลារู้คิดปริศนา
ไม่ได้ทำอย่าอวดดีว่ามีพลัง
ต้องค่อยค่อยขบคิดไม่ผิดหวัง
ความไม่ประมาทให้ผลลัพธ์นั้นเป็นทางไม่ตาย”
(หุงร้างทรงรัก)

8.39 ยง กิญชิ สมุทัยธรรม สถาปนก นิโรธธรรม สิงไคลสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมชาติสิ่งนั้นล้วนมีความดับไปเป็นธรรมชาติ เช่นในบทบรรยายในเรื่องเจ้าคำคงว่า

“ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นอนิจจังคือ ไม่เที่ยงแท้และจริงยั่งยืน เกิดมาแล้วก็ดับลายไปเปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมชาติ พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า สิ่งใดเกิดขึ้นแต่เหตุสิ่งนั้นยอมดับไป เพราะเหตุที่ก่อขึ้นดับไป ตัวกิเลสตัณหาเป็นตัวก่อให้เกิดมีทุกข์ขึ้น ถ้าจะดับก็ดับ เพราะเหตุที่ก่อขึ้นดับไป ตัวกิเลสตัณหาเป็นตัวก่อให้เกิดมีทุกข์ขึ้น ถ้าจะดับทุกข์คงดับที่ตัวกิเลสตัณหาให้สิ้นทุกข์จจะหมดไปได้ พระท่านว่า ยง กิญชิ สมุทัยธรรม สถาปนก นิโรธธรรม สิงไคลสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมชาติ สิ่งนั้นล้วnmีความดับไปเป็นธรรมชาติ”

(เจ้าคำคง)

8.40 อภูฐาน คิโก จ มงคล ๔๖๘ อมตคำมิน บรรดาทางทั้งหลาย ทางมี องค์ ๘ เป็นทางเกณฑ์ให้ถึงอุบัติธรรม เช่น ในบทบรรยายในเรื่องน่องแก้ว ว่า

“ทางมีองค์ ๘ นั้น เรียกว่า อริยมรรคอันเป็นทางปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ เป็น ธรรมที่บุคคลปฏิบัติให้ถึงความหลุดพ้นจากเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์ มี ๘ อข่ายคือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังก์ปะ สัมมาวาจา สัมมกัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมารท ทั้งหมดนี้ รวมลงในศีล สมารท ปัญญา เป็นหนทางสายเดียวที่ จะนำผู้ปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ อภูฐาน คิโก จ มงคล ๔๖๘ อมตคำมิน บรรดา ทางทั้งหลาย ทางมีองค์ ๘ เป็นทางเกณฑ์ให้ถึงอุบัติธรรม”

(น่องแก้ว)

8.41 ธรรมจารี สุข° เสด็จ ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข เช่น ในบทบรรยายใน เรื่องม่านมลทิน ว่า

“ธรรมจารี สุข° เสด็จ ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข เพราะเป็นผู้อยู่ด้วยการสำรวม กาย วาจา ใจ ปราศจากกิเลสเครื่องทำใจให้เคร้าหมอง อยู่ด้วยความไม่ประมาท ด้วย อนิสังส์แห่งการประพฤติธรรมนั้น เขาย่อมได้รับผลคือความสบายนายกายสบายนใจ ซึ่ง เป็นความสุขที่เลิศกว่าความสุขทั้งปวง ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”

(ม่านมลทิน)

8.42 ธรรม โน หัวราก uhn ติ ธรรม จารี° ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม เช่น ในบทบรรยายในเรื่องการแพทย์ ว่า

“ธรรม โน หัวราก uhn ติ ธรรม จารี° ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม หากคุณศีริสวัสดิ์ มีความมั่นคงในธรรมะแล้ว จะต้องเป็นอันตรายเสียด้วยปูโสมปีศาจร้าย แต่ด้วยอำนาจ ธรรมะคุณศีริ จึงสามารถอชาณะจิตใจของปูโสมได้ ธรรมะย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ให้ปลอดภัย และอยู่เป็นสุข”

(การแพทย์)